

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ

М.М. Глушик, Н.М. Телесницька

ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ

Навчальний посібник

УДК 330.45(07)
ББК 65в661я7
Г55

*Рекомендовано Міністрством освіти і науки
України як навчальний посібник
(Лист № 1.4/18-Г-1605 від 3.07.08)*

Рецензенти:

Мізюк Б. М. – доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту Львівської комерційної академії,

Слоньовський Р. В. – доктор фізико-математичних наук, професор кафедри прикладної математики національного університету «Львівська політехніка»,

Юринець В. Є. – доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем в менеджменті Львівського національного університету ім. І Франка.

Г55 М.М. Глушик, Н.М. Телесницька

Дослідження операцій. – Львів: “Новий світ – 2000”, 2011. – 368 с.

ISBN 978-966-418-075-4

Навчальний посібник містить основні розділи курсу “Дослідження операцій” згідно програми, за якою дана дисципліна читається для студентів менеджерів. Кожна тема супроводжується прикладами та контрольними запитаннями. Запропонований набір практичних і індивідуальних завдань буде сприяти засвоєнню і розумінню основних теоретичних понять.

Посібник призначений для студентів менеджерів, спеціалістів-менеджерів.

ISBN 978-966-418-075-4

© М.М. Глушик, Н.М. Телесницька, 2011
© “Новий світ – 2000”, 2011

ЗМІСТ

Передмова	8
Вступ	9
Тема 1. Предмет та завдання дисципліни	14
1. Значення використання сучасних математичних методів та моделей в управлінні.....	14
2. Операції та їх ефективність.....	16
3. Етапи розв'язування задач з використанням математичних методів.....	19
4. Математична модель операції.....	21
5. Зміст предмета дисципліни “Дослідження операцій”	22
Питання для самоконтролю	24
Тема 2. Методи економіко-математичного моделювання	25
1. Загальні аспекти економіко-математичного моделювання.....	25
1.1. Зміст економіко-математичних моделей.....	27
1.2. Етапи економіко-математичного моделювання.....	28
1.3. Особливості, принципи математичного моделювання.....	30
1.4. Методика побудови економіко-математичних моделей	34
1.5. Класифікація економіко-математичних моделей.....	39
2. Аналіз результатів розв'язків за лінійними економіко-математичними моделями.....	42
2.1. Перша задача аналізу	43
2.2. Друга задача аналізу.....	49
2.3. Третя задача аналізу	50
2.4. Післяоптимізаційний аналіз економіко-математичних задач	51
2.4.1. Аналіз діапазону змін компонент вектора обмежень	52
2.4.2. Аналіз діапазону змін коефіцієнтів цільової функції	58
2.4.3. Аналіз діапазону змін коефіцієнтів матриці обмежень.....	61
2.5. Використання двоїстих оцінок в аналізі економічних задач	63
2.6. Заключні зауваження щодо аналізу на чутливість.....	69
Контрольні питання і задачі.....	70

Тема 3. Економіко-математичні задачі та моделі планування господарської діяльності підприємств.....72

1. Загальні зауваження	72
2. Характеристика основних типів економіко-математичних задач планування і управління. Статистичні та динамічні економіко- математичні моделі	73
2.1. Задача про призначення: постановка, модель, методи розв'язування	75
2.1.1. Задача про агента	75
2.1.2. Задача комівояжера	76
2.2. Розподіл ресурсів між двома неоднорідними підприємствами	84
2.3. Розподіл ресурсів між <i>n</i> неоднорідними підприємствами	90
2.4. Задача завантаження транспортного засобу.....	94
2.5. Мінімізація витрат на будівництво та експлуатацію підприємств	98
2.6. Задача про збільшення виробничих потужностей за рахунок відрахувань з прибутку.....	101
2.7. Задача про вибір оптимальних технологій.....	103
2.8. Задача про складання рецептів сумішей.....	104
3. Загальна характеристика задач стохастичного програмування....	105
3.1. Задача розподілу ресурсів в стохастичному варіанті	106
4. Матричне планування	107
4.1. Балансовий метод. Принципова схема міжгалузевого балансу (МГБ)	107
4.2. Економіко-математична модель міжгалузевого балансу.....	112
4.3. Коефіцієнти прямих і повних матеріальних витрат	114
4.4. Обчислювальні аспекти розв'язування задач на підставі моделі МГБ	117
4.5. Міжгалузеві балансові моделі в аналізі економічних показників	121
4.6. Застосування балансових моделей у задачах маркетингу	126
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	127

**Тема 4. Методи і моделі управління
запасами..... 137**

1. Загальні зауваження	137
2. Основні елементи системи управління запасами.....	138
3. Управління однономенклатурними запасами (детермінована модель без дефіциту)	142
4. Управління однономенклатурними запасами (детермінована модель з дефіцитом).....	144
5. Управління багатноменклатурними запасами	147
5.1. Управління багатноменклатурними запасами з загальним періодом поставок	147
5.2. Управління багатноменклатурними запасами при наявності обмежень	151
6. Динамічні стохастичні моделі управління запасами.....	154
6.1. Основні поняття та визначення	154
6.2. Управління запасам з нормально розподіленим попитом	156
6.3. Управління запасами, коли попит розподілений за законом Пуассона та показниковим законом	157
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	158

Тема 5. Системи масового обслуговування 161

1. Предмет і задачі теорії масового обслуговування	161
2. Потоки вимог	163
3. Основні типи систем масового обслуговування (СМО)	168
4. Одноканальні СМО з очікуванням.....	170
5. Багатоканальні СМО з очікуванням.....	172
6. Багатоканальні СМО з відмовами (втратами)	174
7. Багатофазні СМО	175
8. Змішані СМО (системи з обмеженнями).....	177
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	179

Тема 6. Математичні методи і моделі мереженого управління і планування 182

1. Задачі планування і управління проектами.....	182
2. Основні поняття мереженого планування і управління	183
3. Проблема побудови мережених графіків	188
4. Мережевий і часовий графіки	192

5. Алгоритм задачі мереженого програмування.....	198
6. Оптимізація плану комплексу робіт.....	213
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	222

Тема 7. Задачі та моделі заміни226

1. Постановка задачі.....	226
2. Вибір оптимальної стратегії заміни обладнання.....	227
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	233

Тема 8. Задачі з умовами невизначеності та конфлікту239

1. Предмет теорії ігор.....	240
2. Основні визначення і положення теорії ігор.....	241
2.1. Учасники гри, стратегії, вираші.....	241
2.2. Класифікація ігор і загальні положення про методи їх розв'язування.....	244
3. Матричні ігри двох гравців з нульовою сумою.....	248
3.1. Моделювання деяких ігрових ситуацій.....	248
3.2. Розв'язування матричних ігор в чистих стратегіях.....	253
3.3. Ігри зі змішаними стратегіями.....	259
3.4. Геометрична інтерпретація розв'язування матричних ігор.....	261
3.5. Зведення матричної гри до задачі лінійного програмування.....	266
4. Критерії оптимальності. Обробка експертної інформації.....	272
5. Заключні зауваження.....	277
Приклади та завдання для самостійної роботи.....	278

Тема 9. Багатокритеріальні задачі в менеджменті.....283

1. Проблеми багатокритеріальної оптимізації в економіці.....	283
1.1. Відношення пера важності.....	286
1.2. Функція цінності.....	289
1.3. Побудова порядкової функції цінності на скінченій множині.....	290
1.4. Побудова інтервальної функції цінності на одновимірній множині.....	294

1.5. Визначення окремих значень функції цінності на багатовимірній множині	298
1.6. Побудова відносної функції цінності на скінченій множині	301
2. Змістовна класифікація задач багатокритеріальної оптимізації	311
2.1. Класифікація типових проблем прийняття рішень при багатокритеріальній оптимізації	312
2.2. Методологічні проблеми розв'язування багатокритеріальних задач	315
3. Приклади розв'язування задач багатокритеріальної оптимізації	317
4. Класичні критерії (принципи) прийняття економічних рішень за умов ризику та/або невизначеності	322
4.1. Концепція очікуваної корисності у прийнятті економічних рішень за умов ризику	331
5. Методи, які базуються на людино-машинних процедурах (інтерактивне програмування)	357
5.1. Людино-машинні процедури (ЛМП)	357
5.2. Класифікація ЛМП	358
5.3. Прямі ЛМП	359
5.4. Задачі ЛМП	359
Приклади та завдання для самостійної роботи	362
Література	366